

RECENZJE I SPRAWOZDANIA

Grażyna Zarzycka*

Seria podręczników do nauki specjalistycznego języka polskiego jako obcego pod red. Urszuli Sajkowskiej pt.: *Edukacja – Praca – Integracja*, Fundacja Języków Obcych Linguae Mundi, Warszawa 2014, w skład której wchodzi: 1. Agnieszka Wiśniewska, Anna Kokot, Marzena Jasnos, Samanta Busilo, *Chcę pracować w Polsce*, ss. 69 + nagrania na płycie CD; 2. Agnieszka Wiśniewska, Anna Mijas, Anna Kokot, Marzena Jasnos, *Wybieram gastronomię*, ss. 104 oraz nagrania na płycie CD; 3. Agnieszka Wiśniewska, Anna Mijas, *Opiekuję się osobą starszą*, ss. 100 oraz nagrania na płycie CD, ss. 100.

Seria podręczników *Edukacja – Praca – Integracja* wyrosła z doświadczeń warszawskiej organizacji pozarządowej Fundacji Linguae Mundi w zakresie nauczania polszczyzny imigrantów (w tym uchodźców) z różnych krajów. We Wstępie do pierwszego podręcznika z serii znajdujemy informację o 3000 imigrantów kształconych w Fundacji w latach 2005–2013, pochodzących z 63 krajów. Linguae Mundi prowadzi kursy językowe z języka polskiego jako obcego (jpjo), na które uczęszczają osoby zainteresowane m.in. właśnie podjęciem pracy w Polsce. Pomysł stworzenia podręczników do nauki jpjo w odmianach specjalistycznych, który wyrósł w tym właśnie środowisku, został więc oparty na ważnych przesłankach. Wyłonienie tematyki podręczników zostało poprzedzone ankietami, w których zapytano 150 uczestników kursów na poz. A2 – B1 o to, do wykonywania jakich zawodów chcieliby się przygotować i jakie, w związku z tym, tematy zajęć językowych uznają za najbardziej dla nich użyteczne. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej, gastronomia i opieka nad osobami starszymi uzyskały najwięcej wskazań. Postanowiono więc, że właśnie na nich skoncentrują się podręczniki, których przygotowaniem zajął się zespół polonistek prowadzących na co dzień w Fundacji Linguae Mundi lektoraty jpjo w grupach wielokulturowych, jak też zaangażowanych – jako egzaminatorki i autorki zadań – w proces państwowego poświadczania znajomości jpjo¹.

Omawiane tu podręczniki przeznaczone dla uczących się na poziomie progowym B1, co uważam za słuszne rozwiązanie, gdyż właśnie po osiągnięciu tego poziomu biegłości językowej użytkownik może zacząć względnie swobodnie funkcjonować we wspólnocie komunikacyjnej, szczególnie w obrębie własnych zainteresowań. Doprowadzenie uczących się do tego poziomu biegłości wymaga wiele wysiłku zarówno ze strony uczących, jak i nauczanych. Dalszy rozwój językowy może już, w dużo większym stopniu niż na wczesnych etapach rozwoju językowego, odbywać

* grazyna.zarzycka@wp.pl; Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Wydział Filologiczny, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173.

¹ Wszystkie informacje z wprowadzenia do *Chcę pracować w Polsce*, pierwszego podręcznika z serii.

się poza klasą. Seria podręczników powstała w ramach projektu *Edukacja językowa i zawodowa szansą na skuteczną integrację*, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców, wojewody mazowieckiego oraz budżetu państwa. Poniżej zostaną kolejno omówione wszystkie podręczniki będące rezultatem owego projektu. Każdy z nich wydano w miękkiej okładce, w ciekawej szacie graficznej, w wygodnym formacie A4, umożliwiającym w łatwy sposób uzupełnianie ćwiczeń bezpośrednio w książce. Podręczniki zawierają klucze do zadań zamkniętych oraz transkrypcje nagrań. Zdaniem auterek, najlepszym sposobem realizacji zawartego w nich materiału jest, mimo tych ułatwień, kurs językowy.

1. CHCĘ PRACOWAĆ W POLSCE

Pierwszy podręcznik składa się z dziewięciu rozdziałów (modułów): I. *Szukam pracy*, II. *Przygotowuję CV*, III. *Piszę list motywacyjny*, IV. *Pracuję legalnie*, V. *Poznaję rodzaje umów*, VI. *Idę na rozmowę kwalifikacyjną*, VII. *Podpisuję umowę*, VIII. *Zakładam działalność gospodarczą*, IX. *Poznaję ogólne zasady bezpieczeństwa i higieny pracy*. Autorki nie określiły liczby godzin koniecznej do realizacji i utrwalenia materiału z podręcznika, można jednak przewidywać, że w zależności od zaawansowania językowego uczących się i dynamiki prowadzenia zajęć wystarczy na to ok. 30–40 godzin. We Wstępie do podręcznika autorki zadeklarowały, że ze względu na jego specjalistyczny charakter zadania będą się koncentrowały na strukturach leksykalnych, sprawnościach receptywnych (do nich będą dopasowane ćwiczenia leksykalno-gramatyczne) oraz tekstach źródłowych.

Największą zaletą tego podręcznika jest jego pragmatyczność. Zawartość pracy rzeczywiście odpowiada temu, co zapowiada tytuł – cudzoziemiec, który chce pracować w Polsce, znajdzie tu porady o charakterze urzędowym i językowym, jak też teksty, które w różnych fazach starania się o pracę będzie musiał zrozumieć, stworzyć lub przetworzyć. Pod względem stylistycznym, w tekstach wprowadzonych do podręcznika odnajdujemy reprezentacje **stylu publicystycznego** (np. w takich gatunkach jak: ogłoszenia pracodawców i poszukujących pracy, artykuły prasowe), **urzędowo-kancelaryjnego** (np. curriculum vitae, list motywacyjny, formularze urzędowe – przykłady zaświadczeń i zezwoleń, informacje z portali różnych urzędów, instrukcje, np. instrukcja BHP, oświadczenie poszkodowanego w wypadku) i **potocznego** (np. e-maile o charakterze nieformalnym, rozmowy telefoniczne). W podręczniku w dużym zakresie wykorzystano styl charakterystyczny dla **poradnictwa zawodowego** – wśród porad znajdujemy instrukcje pisania CV, listu motywacyjnego – oraz wiele praktycznych informacji dotyczących procedur rekrutacyjnych, umów pracowniczych oraz sposobów wypełniania różnorodnych formularzy.

W podręczniku w największym stopniu skorzystano z materiałów źródłowych obecnych w internecie, w szczególności z informacji zamieszczanych na stronach www prowadzonych przez urzędy pracy, agencje obsługujące pracodawców i cudzoziemców poszukujących pracy, a także z portali dla imigrantów oraz strony Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Cechą tekstów preparowanych zamieszczonych w podręczniku (również w formie audio na dołączonej płytce CD), takich jak rozmowa kwalifikacyjna, list motywacyjny, CV, rozmowa z doradcą zawodowym, pracownikiem banku, jest to, że każdy z nich symuluje konkretną sytuację, która może zaistnieć na danym etapie zdobywania pracy – od momentu jej poszukiwania, aplikowania o nią, po załatwienie formalności związanych z założeniem firmy oraz funkcjonowanie w firmie w roli pracownika. Taka konstrukcja podręcznika z pewnością służy rozwijaniu autonomii uczących się. Nie wydaje się, by w podręczni-

ku został położony szczególny akcent na kształcenie sprawności receptywnych. Znajduje się w nim wiele zadań, w których wymaga się od użytkowników podjęcia działań o charakterze interakcyjnym i mediacyjnym; bardzo wiele uwagi przykładła się do nabycia przez uczących się umiejętności w zakresie przetwarzania tekstów – np. wypełniania rozlicznych formularzy.

Ćwiczenia leksykalne i gramatyczne współgrają z przyjętym najważniejszym celem komunikacyjnym – przygotowaniem użytkownika do podjęcia pracy w Polsce. Uczący się w poszczególnych modułach poznają i utrwalają w formie różnorodnych zadań – czytanych lub słuchanych – słownictwo i kolokacje przydatne każdemu imigrantowi, który pragnie zaistnieć na polskim rynku pracy. Np. w module I, związanym z szukaniem pracy, zostają wprowadzone konstrukcje: *stracić pracę, szukać pracy, pytać o pracę, znaleźć pracę, wysłać ogłoszenia, przeglądać oferty pracy, wchodzić na strony agencji pośrednictwa pracy*, w module V podstawowa leksyka dotyczy umów pracowniczych, a w VIII pojawiają się konstrukcje analityczne typu: *złożyć działalność gospodarczą / konto firmowe, podać dane osobowe, pobierać opłatę/prowizję za prowadzenie konta/rachunku* itd., natomiast w module IX: *dostać zwolnienie, dostarczyć zwolnienie, zgłosić wypadek, ulec wypadkowi, ponieść śmierć*.

Kończąc omówienie pierwszej części serii *Edukacja-Praca-Integracja*, trzeba podkreślić, że jest to propozycja przemyślana, w której połączono najnowsze podejścia do nauczania języków obcych z rozwijaniem na całym świecie podejściem uczenia się przez całe życie. Najważniejsze wydaje się ukierunkowanie zawartości podręcznika na określony cel nauczania: przygotowanie użytkownika do podjęcia pracy zawodowej w Polsce, dzięki czemu udało się autorkom ograniczyć materiał językowy i tekstowy w sposób pozwalający wyeksponować meritum i oswoić użytkowników z polskim rynkiem pracy. Autorki nie musiały we Wstępie wypowiadać się na temat nowatorstwa własnego podręcznika, nietrudno je bowiem dostrzec.

Podręcznik ma charakter uniwersalny – może być wykorzystywany jako pierwszy podręcznik na wszystkich zorientowanych zawodowo kursach jpjo na poziomie A2+–B1. Kolejny podręcznik należy dostosować do specyficznych potrzeb uczących się; może nim być któryś z prezentowanych poniżej.

2. WYBIERAM GASTRONOMIĘ

Drugi podręcznik w serii, znacznie bardziej obszerny od pierwszego, proponuje użytkownikom tematykę związaną z wykonywaniem zawodów związanych z gastronomią, takich jak: kucharz, pomocnik kucharza, kelner, restaurator, właściciel i pracownik firmy cateringowej, dietetyk. Będzie też na pewno przydatny w rozwijaniu kompetencji leksykalnej i szerzej – komunikacyjnej – wszystkim zainteresowanym zdrowym odżywianiem (tzw. ekologiczną kuchnią). Składa się z czternastu modułów: I. *Bezpieczeństwo i higiena pracy w kuchni*, II. *Warsztat pracy kucharza*, III. *Rodzaje lokali gastronomicznych*, IV. *Zasady racjonalnego odżywiania*, V. *Kupowanie warzyw i owoców*, VI. *Salatki, zioła i przyprawy*, VII. *Przystawki i dania jarskie*, VIII. *Zupy*, IX. *Przyrządzanie mięsa*, X. *Dania z drobiu*, XI. *Ryby i owoce morza*, XII. *Dania mączne*, XIII. *Ciasta i desery*, XIV. *Kuchnia polska i kuchnie narodowe*. Autorki przewidziały na realizację materiału z podręcznika 60 godzin (4 godziny na każdy moduł) oraz dodatkowo 4 godziny na testowanie.

Stworzenie podręcznika jpjo przeznaczonego dla grupy odbiorców zainteresowanych pracą w gastronomii jest wydarzeniem wartym uwiecznienia. Żaden wiodący uczelniany ośrodek nauczający cudzoziemców nie zdecydował się dotąd na podobny projekt wydawniczy z takiego powodu,

że kursy tak ściśle ukierunkowane zawodowo rzadko (jeśli w ogóle) są prowadzone w ośrodkach uczelnianych; przeważnie ukierunkowują one swoje programy nauczania specjalistycznego na odmiany akademickie języka. Można więc łatwo wysnuć wniosek, że zaistniała w tym momencie nisza, z której korzystają prywatne szkoły językowe, a autorki związane z Fundacją Linguae Mundi potrafiły w twórczy sposób ją wypełnić.

Korzystający z podręcznika, skonstruowanego podobnie jak pierwsza część serii, znajdzie w nim wiele przydatnych tekstów autentycznych. Część z nich to szablony, jak: zgłoszenie wypadku przy pracy pracownika, faktura, formularz zamówienia. Wśród najczęściej pojawiających się innych gatunków tekstów dominują przepisy na różne potrawy, a ponadto – menu, reklamy lokali gastronomicznych oraz różnorodne porady dietetyczne i teksty o charakterze encyklopedycznym (autentyczne lub adaptowane; niestety nie zawsze podano przy nich źródło, więc często musimy sami się domyślić, do jakiego stopnia autorzy interweniowali w teksty). Dotyczą one różnorodnych aspektów świata kulinariów (racjonalnego odżywiania się, diet, rodzajów produktów spożywczych, różnic w zakresie wzorców kulturowych odnoszących się do poszczególnych kuchni narodowych itp.).

Trzeba zaakcentować, że szybkie przyswojenie specjalistycznej leksyki w znacznym stopniu ułatwi materiał ikonograficzny: liczne zdjęcia przedstawiające np. zawartość apteczki, nowoczesną kuchnię w lokalu gastronomicznym, rodzaje czynności wykonywanych w kuchni, typy lokali, rodzaje szkła stołowego i naczyń kuchennych, rodzaje grzybów, dania, rodzaje zwierząt (w tym drób, ryby, owoce morza) czy wypieków. Bardzo dobrze spełnią swoje zadania szczególnie te fotografie i ilustracje, które pozwolą zapamiętać leksykę z określonych pól semantycznych, jak w zad. 5 s. 21 (moduł II) polegającym na podpisaniu 9 fotografii przedstawiających poszczególne działania osoby przygotowującej posiłek następującymi słowami z ramki: *otwierać, mieszać, kroić, piec, gotować, ważyć, obierać, smażyć, odcedzać, trzeć*.

Podniesieniu kompetencji komunikacyjnej użytkowników służą przede wszystkim teksty dialogowe (większość nagrana na płycie CD), szczególnie rozmowy mogące zaistnieć w lokalach gastronomicznych podczas rozpoczynania przez kogoś pracy, organizacji tej pracy, odzwierciedlające kontakty typu: pracodawca – pracownik czy pracownik – klient. Prezentowane teksty przyczynią się także do rozwoju sprawności receptywnych uczących się – rozumienia porad, ważnych informacji związanych z zawodem i szeroko rozumianą kulturą kulinarną. Podobnie jak w poprzednim, również i w tym podręczniku, szczególną wagę przykładają się do wprowadzania i utrwalania kolokacji, jak: *ryby słodkowodne i słonowodne; łowić – patroszyć – marynować – sprawiać – wędzić – smażyć ryby* (moduł XI, zad. 6 i 8, s. 74 i 75), które stanowią praktyczne powiązanie między wprowadzaną leksyką a gramatyką.

3. OPIEKUJĘ SIĘ OSOBĄ STARSZĄ

Trzecia część serii składa się z jeszcze większej liczby modułów niż poprzednia i adresowana jest, zgodnie z informacją zawartą w tytule, do osób, które pragną się wyspecjalizować w zawodzie opiekuna osób starszych, zatrudnionego w domach seniora lub w domach prywatnych. Równie dobrze, ze względu na obecność tematyki medycznej i okołomedycznej, podręcznik spełni swoje zadanie w przypadku osób starających się w Polsce o uzyskanie praw do wykonywania zawodu pielęgniarki/pielęgniara czy – w mniejszym zakresie – pedagoga, psychologa, a nawet lekarza.

Zawiera XVI modułów: I. *Ciało*, II. *Ubrania*, III. *Dom*, IV. *Charakter*, V. *Rodzina*, VI. *Zajęcia i aktywności*, VII. *Codziennie funkcjonowanie*, VIII. *Dieta*, IX. *Lekarz*, X. *Lekarstwa*, XI. *Schorzenia przewlekłe*, XII. *Schorzenia pamięci*, XIII. *Schorzenia ruchowe*, XIV. *Choroby zakaźne*, XV. *Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach*, XVI. *System opieki nad osobami starszymi*. Autorki przewidują na realizację tego podręcznika tyle samo godzin, co w przypadku pracy *Wybieram gastronomię*.

W odróżnieniu od dwóch poprzednich części serii Spis treści do tego podręcznika jest rozbudowany – został opracowany w formie tabeli, w której każdemu modułowi przyporządkowano treści językowe oraz socjokulturowe i realioznawcze. Opisując je, autorzy skoncentrowali się m. in. na słownictwie wprowadzanym w danej jednostce, inwentarzu funkcjonalno-pojęciowym, typach tekstów, zagadnieniach gramatycznych oraz na realiach społecznych i konkretnych działaniach społecznych, jakie osoba realizująca materiał dydaktyczny w danym module będzie w stanie z sukcesem podjąć. Tak przygotowany spis zawartości podręcznika świadczy niewątpliwie o tym, że autorzy rozwinęli się wraz z projektem.

W modułach I–VIII, choć tematyka oczywiście jest ukierunkowana w stronę potrzeb ludzi starszych, relacji z nimi, jak też opieki nad nimi, wykorzystywana leksyka i frazeologia mieści się w obrębie języka ogólnego, a w nagranych dialogach znajdujemy wiele wyrażen potocznych, które pojawiają się w naturalnych kontekstach komunikacyjnych. W modułach IX–XVI dominuje już leksyka specjalistyczna, związana z konkretnymi aspektami opieki medycznej. Znajdujemy tu nazwy specjalności lekarskich, chorób, lekarstw, schorzeń typowych dla ludzi w podeszłym wieku (wśród nich są dokładniejsze opisy dotyczące dwóch chorób: Alzheimera i Parkinsona).

Charakterystyczną cechą tego podręcznika, podobnie jak dwóch poprzednich, jest bogaty materiał ikonograficzny, służący wprowadzeniu w każdej jednostce tematycznej kluczowej leksyki, jak też wykorzystanie różnorodnych tekstów autentycznych. Wśród tekstów o stałej formie, używanych w naszym kraju w systemie opieki medycznej i społecznej, wykorzystano w podręczniku: formularze różnorodnych zleceń i wniosków, pełnomocnictw i wzorów upoważnień oraz skierowań na badania, wypis ze szpitala, kartę oceny zdrowia pacjenta czy kwestionariusz pacjenta – szablon dokumentu używanego w domach opieki społecznej. Są to więc formularze, które opiekun osoby starszej będzie musiał wypełnić, odbierając w jej imieniu przesyłki pocztowe, załatwiając dla niej zakupy w aptece, rezerwując dla niej wizytę u lekarza i wtedy, gdy będzie chciał zorientować się w stanie zdrowia podopiecznego i jego dalszych potrzebach. Wśród tekstów autentycznych pojawiają się również: instrukcja wzywania pomocy, ulotki leków, tablica informacyjna przychodni, jak też informacje, które mogą znaleźć się w różnych miejscach w szpitalu.

Każdy z tekstów jest precyzyjnie obudowany zadaniami. Np. w module X na s. 50 wykorzystano ulotkę leku na ból gardła. Tekst ten posłużył jako baza dla 2 zadań oraz jako inspiracja dla dwóch kolejnych. W zadaniu 7a polecono uczącym się przeczytanie ulotki z lukami, a następnie uzupełnienie jej usuniętymi wcześniej i „rozsypanymi” tytułami akapitów: *Kiedy nie stosować leku*, *Sposób stosowania*, *Jak stosować* itp. W zadaniu 7b została zarysowana indywidualna sytuacja pacjenta (pana Władysława), który cierpi na ból gardła. Zadaniem uczących się jest, na podstawie informacji podanych w ulotce, odpowiedzenie na pytania typu: *Jak długo pan Władysław może brać leki*, *Czy powinien zażywać lek przed posiłkiem czy po?* W zadaniu 8. została zarysowana sytuacja starszej osoby, której zapisano różne leki (podane zostały zalecenia lekarza dla każdego z nich).

Zadaniem uczącego się ma być przygotowanie dla podopiecznego czytelnej listy w formie tabelki przyjmowanych leków z uwzględnieniem nazwy leku, dawkowania, ilości dawek, czasu przyjmowania leku. W zadaniu 9. polecono uczącym się przeprowadzenie dialogu z kolegą/koleżanką; mają się oni wcielić w role opiekuna i podopiecznego. Pierwszy ma, na podstawie przygotowanej wcześniej tabelki, objaśnić stosowanie leku, drugi ma zadawać szczegółowe pytania.

Celem tak przygotowanych zadań jest, kolejno: rozwijanie umiejętności globalnego i szczegółowego rozumienia autentycznego tekstu pisanego, a ponadto: umiejętność przetwarzania tekstu (stosowanie działań mediacyjnych) i produkcji (tworzenie notatki) oraz interakcji (rozmowa na określony temat). W przedstawionych tu przykładach, a podobnych znajdziemy w tej pracy wiele, modelowo zastosowano reguły podejścia zadaniowego (działaniowego) do nauczania języków obcych.

Korzystający z podręcznika znajdą w nim również teksty informacyjne oraz porady dotyczące m.in. diet, sposobu przygotowania mieszkania dla seniora, rodzajów zasiłków przysługujących osobom starszym i ich opiekunom czy państwowych programów opieki społecznej (jak program „70 plus” opisany w ostatnim rozdziale książki). Mocną stroną podręcznika jest częste wykorzystywanie internetowych forów dyskusyjnych przeznaczonych dla osób starszych i ich rodzin, jak też stron www organizacji i instytucji opieki społecznej (np. domów seniora czy Uniwersytetu Trzeciego Wieku). W książce prezentowane są także ulotne krótkie teksty, jak np. reklamy usług, z których mogą skorzystać starsi klienci (np. mobilny salon fryzjerski) czy zajęć, podczas których mogą rozwijać swoje zainteresowania (np. treningi nordic walking, akademie tańca); zob. zad. 8, moduł I, s. 14.

Wielkim walorem tego podręcznika jest przekazywanie jego użytkownikom najlepszych wzorców relacji z osobami w podeszłym wieku (nazywanych tu najczęściej seniorami lub podopiecznymi). Są one ukazywane z sympatią jako osoby z określonymi potrzebami, ale również pragnące się ciągle rozwijać i korzystać z życia. Podręcznik dowartościowuje także w znacznym stopniu sam zawód opiekuna osoby starszej. Ktoś wykonujący taki zawód jawi się jako specjalista o wielorakich kompetencjach – społecznych, organizacyjnych, komunikacyjnych i medialnych.

W każdej z części serii *Edukacja – Praca – Integracja* widać sprawność autorek w zakresie technik konstruowania zadań dydaktycznych oraz ich wysokie kompetencje tekstologiczne i lingwistyczne. Twórczynie serii kierowały się wytycznymi Krajowego Ośrodka Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, co – w połączeniu ze znajomością programów do nauczania jppo, standardów europejskich nauczania języków obcych, jak też z ich wyczerpaniem na potrzeby językowe i społeczne migrantów – dało rezultat w postaci wyjątkowej na polskim glottodydaktycznym rynku wydawniczym serii prac do nauki specjalistycznego języka polskiego jako obcego. Z pewnością stanie się ona w najbliższym czasie klasykiem wśród podręczników do nauczania jppo osób o specjalnych potrzebach.